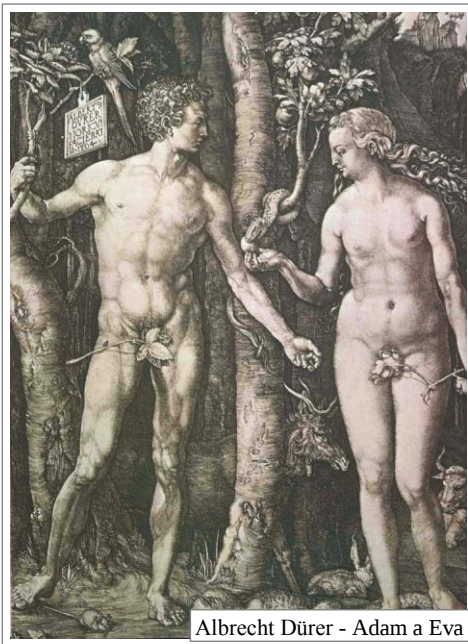

Kapitola 3. SPOR O „JABLKO“

ZÁKLADNÍ TEZE:

Bibličtí pisatelé – duchovně nejvyspělejší jedinci své doby - často (a zcela přirozeně) vyjadřují své vlastní mínění o popisovaných věcech na základě zkušeností a jevů, jimiž byli inspirováni. Podávají je prostě tak, jak jim v daném období sami rozuměli. Pojetí některých veličin a jevů se tak v Písmu postupně vyvíjí nebo až mění. Proto musíme postupovat velmi obezřetně při posuzování popisovaných veličin nebo hodnocení jevů jejich pisateli, zvláště v raných částech Bible.

Dostáváme se konečně k rozboru příběhu o Adamovi a Evě, který dnes již ani mnohé církve nepovažují za historický. Hovoříme nyní o biblických termínech a předpokládejme, že celý příběh není pouhou metaforou, ale že má reálný základ, tedy že přeci jen je historický. Velmi jednoduchý příběh a jednoduché veličiny tohoto příběhu nemusí ještě nutně znamenat, že jde o mýtus nebo pouhou alegorii¹.

Albrecht Dürer - Adam a Eva

Na samém počátku poznávání a výchovy (v primitivním stavu) totiž nelze jinak, než pracovat s nejjednoduššími pojmy a úkony, jako například stromy, zvířaty, jedením atd. Podobně jako při výchově dětí, které ještě složitým pojmům nemají jak rozumět.

Pokud čteme Bibli v našich moderních jazycích, zdá se nám její text rovnocenný od počátku až do konce. Toto zkreslení je dáno „uhlazením“ překládaného textu. V originálním textu, čím jdeme hlouběji do časové vrstvy, tím jsou jazyk a jeho vyjadřovací prostředky jednodušší, primitivnější. Je to logické. Odpovídá to postupnému vzniku biblického textu.

Nejstarší části Bible jsou psány zcela archaickým jazykem. Pro židovskou kulturu byla vždy typická posvátná úcta ke svatým spisům. I pozdější textové redakce zjevně respektovaly a zachovaly tento stav. Jednoznačný překlad těchto textů je proto velmi problematický, ba až nemožný. Překlady jsou současně i výklady.

Tento archaický zápis textu nám proto umožňuje provést následující změnu interpretace - vlastně jakousi logickou úpravu překladu příběhu o Adamovi a Evě, který, jak zjišťujeme, nebyl proveden a pochopen v moderních jazycích zcela správně.

Pro pochopení tohoto příběhu je totiž nutné si uvědomit

jednu zásadní věc:

Bezprostředně po uvedení člověka na zem byl utvořen² uzavřený a chráněný ekosystém (ráj, zahrada Eden), kde platil následující potravinový status quo:

- **Potrava zvířat:** „Všeckému zemskému zvířeti i všemu nebeskému ptactvu a všemu, co se plazí po zemi, v čem je živá duše, dal jsem za pokrm veškerou zelenou bylinu. A tak se stalo³.“ (1M 1:30)
- **Potrava lidí:** „Z každého stromu zahrady smíš jíst. ...“ (1M 2:16)
- **Potrava Bohů (?):** „Bohové (elohim) však ví, že v den, kdy z něj (Stromu poznání dobrého a zlého) pojiš, otevrou se vám oči a budete jako Bohové znát dobré i zlé.“ (1M 3:5)

Podle popisu knihy Genesis⁴ byla tedy situace takováto: potravou zvířat byly nižší rostliny (zelená bylina) – traviny, listy křovin, stromů atd. Potravou lidí byly plody všech stromů, příp. keřů v zahradě, kromě jednoho.

Strom poznání dobrého a zlého byl nějakým způsobem spojován s Bohem (Bohy). Víme to nejen z hadovy inspirace Evy – „budete jako Bůh“, ale i z následného Božího vyjádření:

¹ Vezměme si jen popis stvoření Evy, jak je zaznamenán v Genesis 2:21 – „JHWH Bůh tedy uvedl na člověka hluboký spánek, a zatímco on spal, vzal jedno žeber a nad jeho místem pak tělo uzavřel. A JHWH Bůh potom ze žebra, které vzal z člověka, postavil ženu a přivedl ji k člověku.“ (PNS) Není zde prostým jazykem popsán žádný zázrak, jak je u mýtů obvyklé, ale dnes už běžný chirurgický zákrok, včetně celkové anestezie a ukončení operace uzavřením rány a následná genetická manipulace (klonování).

² V Genesis 2:7-19 je popsáno tzv. 2. stvoření. Existují i hypotézy, že jde o opravné stvoření člověka a některých zvířat jako náhrada za první nezdařené v Gen. 1.kapitole. V souladu s židovským způsobem popisu jde ale spíš o rozvinutí detailů, zamlčených v 1.kapitole.

³ Prohlášení „tak se stalo“, příp. „tak se staň“ je totožné jako prohlášení v případech jednotlivých stvořitelských aktů. Toto je konkrétně uvedeno až po stvoření člověka. Proto je možné, že platilo pouze pro Eden. V Genesis není ve skutečnosti nikde řečeno, že by na zemi nebyli dravci, jak to tradice někdy chápe.

⁴ Jde o knihu nazývanou v moderních překladech jako 1. kniha Mojžíšova.

„I řekl JHWH Bohové: „*Ted' je* (bude? Po pojezení ovoce) člověk jako jeden z nás, *zná* (pozná? starohebrejščina nemá časování) *dobré a zlé.*“ (1M 3:22)

Poznámka: Lidé pravděpodobně přirozeně vnímali, že zvířata nemají jíst potravu určenou lidem, stejně jako lidé neměli jíst potravu Bohů (kterou představoval *Strom poznání dobrého a zlého*). Dále se v Genesis hovoří o stvoření domácích (domestikovatelných?) zvířat. To nás vede k domněnce, že v Edenu žila pouze vybraná zvířata a že to byli býložravci. Vně zahrady, v okolní divočině, pak žila i všechna ostatní zvířata včetně dravců, a zřejmě proto bylo nutno zahradu střežit.

ANALÝZA UDÁLOSTÍ V EDENU

To, co se nám zde kniha Genesis snaží ve skutečnosti sdělit, proběhlo nejspíše takto:

Eva se prochází někde po okraji zahrady Eden. Zde narazí na jakéhosi plazivého tvora (dosl. „ten, jenž se plazí“ [ještěř?], překládáno jako had), který vylezl na nějaký strom (libovolný) a žral jeho ovoce – lidskou potravu. To je mimořádný úkaz, protože všichni tvorové jsou naprogramováni tak, že žerou pouze zelené rostliny (Bod 1). Eva tvora pozoruje po delší dobu a zjišťuje překvapivou věc – tvor nezdechl ani není nijak postižen. Žije dál, jako by se nic nestalo.

Co nás vede k této interpretaci? Je to analýza „dialogu“ Evy s tímto „hadem“ a všech následných událostí.

Vycházíme z předpokladu, že had, jako samozřejmě každé jiné zvíře, neumí mluvit. Že by had k ženě doslova mluvil, je proto nesprávný překlad (a zároveň výklad).

Poznámka: Zvířata umí mluvit pouze v bájích a pohádkách. Bible ale v žádném případě není pohádková kniha, jak si na půdě našeho zkoumání opakovaně a ještě mnohem zřetelněji ukážeme.

O co zde tedy mohlo jít? Had (svým chováním) sděluje ženě určité informace a vyvolává v ní dilema. Konkrétně - vyvolává v ní otázku:

„*Je to skutečně tak, že vám Bůh zakázal jíst z každého stromu v zahradě?*“ (1M 3:1)

Realisticky vzato had nemohl tuto otázku před Evou vyslovit, ale mohl k ní inspirovat, mohl ji v Evě vyvolat. A pokud opravdu sežral ovoce, **nedávalo by skutečně větší smysl spíše to, že Eva klade tuto otázku hadovi?**

Eva pokračuje v dilematu a možná si s hadem i „povídá“, jak to lidé dodnes někdy dělají:

„(My) *Ze stromů v zahradě jíst smíme. Ale nesmíme jíst ze stromu, který je uprostřed zahrady* (právě abychom nezemřeli) ...“ (1M 3:2).

A pozor - **žena nyní lokalizovala strom!** Strom je tedy někde úplně jinde, než kde se oba momentálně nacházejí – je uprostřed zahrady. Z toho plyne, že děj se odehrává na jiném místě, a nikoliv u Stromu poznání.

V rozporu s tradičním pojetím a povrchní četbou Eva s hadem nejsou u Stromu poznání, had s Evou verbálně nemluví a přímo ji ani nesvádí, aby z tohoto stromu jedla. Svým chováním jí ale lidově řečeno „nasazuje brouka do hlavy“ a vyvolává v ní dilema.

Protože had nezdechl, („řekl“ ženě) inspiroval ženu k následujícímu, fatálnímu závěru:

„... *nikoliv, ani vy (lidé) nezemřete* (budete-li jíst potravu Bohů, jako jsem já jedl tu vaši), *Bůh však ví, že v den, kdy z něho pojíte, otevřou se vám oči a budete jako Bůh znát dobré a zlé.*“ (1M 3:4, naše parafráze uvedeného textu)

Poznámka: Zde stojí za povšimnutí, že had je označen jako nechyťřejší (nejzchytralejší, nejbezpečnější) ze všech zvířat. To musí mít nějaký důvod. Je to patrně momentální chápání Evy, která začala hada díky jeho husarskému kousku považovat za inteligentnějšího než ostatní zvířata a čekala, že i ona bude analogicky z jedení vyšší potravy stejně profitovat. Nebo-li: „*Bůh však ví, že v den, kdy z něho pojíte, otevřou se vám oči a budete jako Bůh znát dobré a zlé.*“ Je zde cítit až jakýsi magismus, k němuž primitivní mysl inklinuje. Tak jako had povýšil na lidskou úroveň pojezením lidské potravy, i oni sami povýší na božskou úroveň pojezením potravy Bohů.

Žena chování hada velmi inteligentně a logicky zpracovává a vyhodnocuje. Je schopná i toho, čemu se dnes ve vědecké praxi říká extrapolace – s důvěrou očekává, že zákonitosti ověřené v nižším systému, budou platit i v systému vyšším. To by svědčilo o její vysoké inteligenci. Svým myšlenkovým schopnostem zcela důvěřuje a logické závěry i bezodkladně realizuje. Apoštol Pavel se o ní mnohem později vyjádří, že:

„*Žena byla důkladně oklamána.*“ (1Tim 2:14)

Pokud by šlo o skutečný verbální projev hada, ženu by tento jev zaprvé nejspíše vyděsil, a za druhé by to bylo tvrzení proti tvrzení (Božího proti hadovu), což by vzbuzovalo minimálně rozpaky a nedůvěru k hadovu tvrzení jakožto tvrzení pozdějšímu. Pavlova slova: „*Žena však byla důkladně oklamána*“, spíš podporují náš výklad – had ji totiž fakticky předvedl, že ovoce sníst smí – skutky mluví hlasitěji než slova.

Žena tudíž považuje hada za nadaného prozíravostí a opakuje po něm jeho skutek. Tímto se žena z celé této situace „vyvinuje“. Žena hadovou „zchytralostí“ také argumentuje, když Bohu vysvětluje důvod svého činu.

„*Had, on mě podvedl, a tak jsem jedla.*“ (1M 3:13)

Na myšlenku, že had skutečně žral co neměl, a dokonce i lezl tam, kam neměl (do ekosystému Edenu pravděpodobně nepatřil), nás přivádí pozdější demonstrativní trest:

„Protože jsi to učinil, buď proklet a vyvržen ode všech zvířat ... Polezeš po břiše a po všechny dny svého života budeš žrát prach.“ (1M 3:14)

Tento „trest“ pracovně považujeme jako demonstrativní a lze jej chápat jako akt uvádějící celou nevyváženou situaci zpět do duchovní rovnováhy. Delikt nebylo možno ponechat nepotrestaný. V přírodě – a obecně v řádu stanoveném Bohem (má-li správně fungovat), musí být rovnováha⁵.

Nicméně by de facto nemělo smysl trestat hloupé zvíře, pokud nejde o alegorii poukazující směrem vzhůru. Písmo totiž už zde a dále i později naznačuje, že abnormální chování hada zde nemohlo nastat samo od sebe, ale že za ním stála konkrétní inteligence.

Jenže pojení ovoce už nastartovalo jistý nezvratný proces ...

SKRYTÉ DĚJE

Už v příběhu o Adamovi a Evě tedy existuje jakýsi nevyřčený⁶, skrytý nebo spíše tradicí nepochopený děj, který ovšem lze velmi dobře logicky rekonstruovat a smysluplně doplnit.

To dodává těmto textům vysokou míru autentičnosti. Takových míst je v Bibli celá řada a jejich rozpoznání a pochopení je zase základem pro úspěšnou interpretaci dalších částí Bible.

Dále je užitečné si všimnout, že akt svedení Evy je proveden v totožných intencích, v jakých byl Adam podnícen k poznávání a pojmenovávání zvířat a k hledání rovnocenné partnerky.

Kromě strategických cílů plození a podmanění země (které jsou dány příkazem) jsou ke všem dalším (operativním) cílům lidí ještě přivádění a iniciování zcela nenuceně, a dokonce nepozorovaně. (1M 2:19,20).

Člověk byl do těchto úkolů uveden - nejsou mu přikázány. Úkoly odpovídají nejen jeho možnostem, ale hlavně potřebám. Není mu např. direktivně řečeno: „Budeš milovat ženu jako sám sebe.“ Hledal ji a čekal na ni velmi dlouho a nemohl se jí dočkat. Do svých úkolů je uváděn spontánně a stejně spontánně je přijímá niterně (srdcem), nikoliv nařízením. Tuto metodu⁷ znovuobjevil a vědecky rozpracoval Jan Ámos Komenský.

Lze proto předpokládat, že i „Zákon“ (pravidla správy) měl být původně postupně „psán do jejich „srdcí“, a to didaktickou metodou - pochopením jeho užitečnosti a potřeby.

To by opět odpovídalo našim předpokladům o Boží snaze nastolit na počátku optimální podmínky pro skutečný rozvoj svobodné vůle.

Záhy se ovšem mělo vše zásadně změnit.

Pochopení těchto událostí na počátku lidstva je důležité pro pochopení smyslu celé Bible. Proto nyní uvedeme sérii základních tvrzení, která se přímo vztahují k těmto prvotním událostem. Vysvětlení některých z nich ale bude možné až po uvedení nebo analýze mnoha dalších informací, a bude to proto možné učinit až v závěru této knihy.

ZÁKLADNÍ TVRZENÍ PROTI TRADIČNÍMU POJETÍ

TVRZENÍ 1) „Zákaz“ jedení ze Stromu poznání nebyl zákazem v právním smyslu. Byl spíše výstrahou a zábranou před vstupem na alternativní (zastaralou) cestu. Celé opatření mělo velmi praktický význam. Podrobnější vysvětlení jeho smyslu ale bude možno uvést až později.

Komentář:

Bůh stvořil člověka se svobodnou vůlí a bylo by kontraproduktivní ji (vzhledem k jejímu plánovanému vývoji) takto omezovat nařízením a zákazy (v právním smyslu). Považovat toto varování za takový zákaz, je anachronismus. Čin prvních lidí nemohl být právním přestupkem.

Hledání právního smyslu této události bylo pochopitelně předem odsouzeno k nezdaru. Na samém počátku společenského vývoje ještě nemohli být první lidé schopni uvažovat v právních kategoriích. Skutečně si zde lze právní odpovědnost těžko představit.

⁵ Člověk je v konečném důsledku rovněž součástí přírody i když zákonům platným v jeho sféře říkáme společenské. Nerespektování těchto zákonů vede k nerovnováze a napětí, které se uvolňuje v různých krizích a válkách.

⁶ Bible je téměř charakteristická tím, že ne všechny své příběhy vykresluje uceleně, kompletně. Některé detaily příběhů jsou vyjádřené až pozdějšími následky nebo připomínkami. Pro příklad uveďme tento příběh: „A JHWH Bůh potom ze žebra, které vzal člověku, postavil ženu a přivedl ji k člověku. Člověk pak řekl: Toto je konečně kost z mých kostí, tělo z mého těla ... Proto muž opustí svého otce a svou matku a přidrží se své manželky ...“ (Gen. 2:22-24). Důvod proč muž opustí rodiče, co se zde vlastně stalo, zde není uvedeno. Důležitý detail příběhu chybí. Není ovšem těžké si domyslet, že člověk patrně nejenže neprojevil žádnou vděčnost, ale přestal se o své dosavadní průvodce (Elohim) zcela zajímat. Se svojí novou partnerkou je jednoduše opustil. Charakter člověka tvoří jeho činy a naopak později charakter činy podmiňuje. V takto raných dobách (bez dopředu daného charakteru) první skutky vytvářely velmi silné základy pro charakter člověka a významně ovlivňovaly i genofond celých následujících generací. Projevy typické pro chování Adama a Evy jsou dodnes pozorovatelné u obou pohlaví.

⁷ Právě myšlenky textu v 1M 2:19,20 si Komenský všiml a na něj se i odvolává ve své Obecné nápravě. „Student má být lákán, a nikoliv nucen do práce.“

Pokud by zákaz jedení byl zkouškou poslušnosti (jak tvrdí tradice, a bez právního podtextu si ji opět neumí představit), pak by se zkoušely právě duchovní vlastnosti. Jejich existenci zde ale ještě nemůžeme předpokládat.

Z jaké pohnutky by tato poslušnost měla plynout. Z lásky? Z úcty? To v případě absence duchovních vlastností přeci není možné! Ze strachu? To je krajně neoptimální (ve skutečnosti havarijní) opatření, kontraproduktivní pro rozvoj svobodné vůle. Za odměnu? Takto lze cvičit zvířata, ale zde žádná odměna slíbena nebyla. Ne, za předpokladu plánovaného rozvoje duchovních vlastností a svobodné vůle Bůh po lidech poslušnost v právním smyslu zatím požadovat prostě nemohl.

Poznámka: Dále je nutné si uvědomit, že lidé na samém počátku vývoje měli prakticky nulovou zkušenost a opět si lze těžko představit, že by po nich mohla být požadována odpovědnost za tak závažné rozhodnutí. Svoji závažností by to byla srovnatelná situace, jako svěřit nezletilci řídicí panel s tlačítkem pro odpálení střel s jadernými hlavicemi a zakázat mu, aby na ně sahal. Následky pojezení ovoce jsou dokonce ještě fatálnější.

TVRZENÍ 2) Události a situace v Edenu jsou jedním z klíčů pro pochopení původního (výchovného) záměru Boha s člověkem - pro pochopení projektu lidstva.

Komentář:

Toto téma bude námětem pozdějších kapitol.

TVRZENÍ 3) Pozdější Boží výchovné metody (Zákon – zákazy, příkazy) a prostředky nápravy (tresty) jsou v případě člověka už jen nouzovým řešením.

Komentář:

Jak už bylo řečeno, bylo by anachronismem vztahovat tyto zákonné principy (zákazy a příkazy) na situaci v Edenu. Tento anachronismus byl zavádějící a velmi zkomplikoval nalezení skutečného smyslu celé biblické zprávy.

Původní a asi nejstarší židovský pojem, který se překládá jako „hřích“, má význam „minout cíl“ (používaný ve smyslu dosl. např. - chybiti se prakem, šlápnouti vedle; Biblický slovník od Adolfa Novotného). Čili v prapůvodu znění ani samotný pojem „*hřích*“ není právní termín. Toto chápání pojmu přetrvávalo dlouhou dobu dokonce ještě po ustanovení Zákona⁸. Hřích je zde správně chápán pouze jako první krok na cestě, která se mívá cíle.

„Skrze jednoho člověka totiž vešel do světa hřích a skrze hřích smrt; a tak smrt zasáhla všechny, protože všichni zhřešili“. (Řím 5:12)

Otázka, kterou je zde nutno klást, zní: jaký že je to cíl, který byl předložen lidstvu?

TVRZENÍ 4) Vystoupení Ježíše je prvním pokusem masivně integrovat do tohoto havarijního řešení prvky původního projektu – a přiblížit tak podmínky vývojové cesty lidstva jeho vnitřnímu nastavení, lidským duševním a duchovním parametrům.

Komentář:

Ale pozor, tyto prvky jsou už pokročilejší vzhledem k vyššímu vývojovému stupni lidstva.

Tvrzení 5) Původní projekt lidstva byl zpochybněn, napaden a téměř rozvrácen Odpůrcem.

Komentář:

Toto tvrzení už velmi koresponduje s tradičním chápáním. Liší se jen ve smyslu a způsobu, jak k tomu došlo. Bude možno vysvětlit opět až později.

⁸ Teprve poexilní literatura (patrně pod vlivem perským a řeckým [metafyzika?]) a NZ spojují hříšnost člověka (v právním smyslu) s pádem prvních rodičů. Biblický slovník, termín Hřích, Adolf Novotný. Apoštol Pavel je ale i zde zdrženlivý: „mzdou za hřích je smrt“ – nikoliv trest, opět se vyhýbá právnímu termínu.